

بسمه تعالی

مروری بر صنعت خاویار در ایران

و

بررسی روند تولید و فروش آن طی سنوات ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶

تهیه و تنظیم

مهرداد اعتمادی

هیأت یازدهم حسابرسی شرکتها

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۳	مقدمه
۴	خاویار چیست ؟
۶	اهمیت خاویار
۶	تولید خاویار
۷	سیر تحولات اداری خاویار در ایران
۸	<u>مروری بر صنعت پرورش ماهیان خاویاری</u>
۸	سابقه تولید خاویار پرورشی در جهان
۸	مزیت های ایران در پرورش خاویار
۹	ضرورت توسعه و تقویت صنعت خاویار پرورشی
۹	دلایل عمده گرایش جهانی به پرورش ماهیان خاویاری
۱۰	طرح های پرورشی ماهیان خاویاری
۱۰	آشنایی با طرح احداث ۹ ایستگاه ساحلی پرورشی ماهیان خاویاری
۱۱	<u>آمار استحصال خاویار به تفکیک گونه های ماهیان خاویاری</u>
۱۲	<u>چالشهای صنعت خاویار</u>
۱۳	تولید غیر قانونی خاویار و راه مبارزه با آن
۱۴	نقاط قوت و ضعف طرح جمع آوری و خرید خاویار از بازار غیر رسمی در جلوگیری از قاچاق خاویار
۱۵	<u>تجارت خاویار</u>
۱۶	<u>فروش و تولید خاویار</u>
۱۶	سیستم فروش خاویار در شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی
۱۷	نحوه تعیین قیمت خاویار در بازار خارج (صادرات)
۱۷	نحوه تعیین قیمت خاویار در بازار داخل
۱۸	چگونگی میزان فروش خاویار
۱۸	مراحل فروش خاویار
۲۳	نحوه محاسبه افت و سرک خاویار
۲۳	<u>سهامیه ها در صنعت خاویار</u>
۲۳	سهامیه ایران از کل سهامیه صادرات دریای خزر از سال ۱۹۹۸ لغایت ۲۰۰۸
۲۴	سهامیه صادرات خاویار کشورهای پیرامون دریای خزر در سال ۲۰۰۸

۲۴	راهکارها، اقدامات و پیشنهادات
۲۴	دلایل مربوط به پیشنهاد تجمع فعالیتهای مرتبط با امور تصدی گری شیلاتی
۲۵	بسترسازی برای خصوصی سازی
۲۶	مصوبات استانی هیات وزیران جهت توسعه صنعت خاویار
۲۶	آخرین اقدامات انجام یافته در خصوص تولید خاویار در کشور
۲۷	پیشنهادات مربوط به حفظ جایگاه صنعت خاویار ایران
۲۹	نتایج و تحلیل
۳۰	منابع و اصطلاحات

مقدمه

خاویار از ابعاد گوناگون دارای اهمیت بوده و در زمینه سیاستهای راهبردی می تواند کشور را در هدف رسیدن به درآمدهای غیر نفتی و ایجاد اشتغال یاری رساند، همچنین در زمینه های پزشکی، درمانی و تغذیه دارای خواص متعدد میباشد. با توجه به ارزش خاویار، امروزه کشورهای بسیاری از جمله چین به طور چشمگیری در خصوص انواع پرورشی آن سرمایه گذاری و بستر سازی نموده که می تواند در آینده بازار را تحت تاثیر قرار دهد. و با توجه به فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و افزایش شرکای ایران در حوزه دریای خزر، ضرورت توجه بیشتر به این صنعت را می طلبد به طوری که ساز و کار داخلی در خصوص تولید، صادرات، فروش داخلی، بازسازی ذخایر خاویاری و توسعه نوع پرورشی آن در ایران نیاز به بهبود و تحول دارد تا از قافله جهانی عقب نمانده و بتوانیم در وهله اول مزیت موجود را حفظ نموده و سپس در جهت توسعه این صنعت قدم برداریم. در این گزارش سعی گردیده تا جایگاه صنعت خاویار در ایران و روند تولید و فروش آن طی سنوات ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶ مورد ارزیابی قرار گیرد.

خاویار چیست؟

خاویار یک ماده غذایی لذیذ و گرانبها و پرانرژی و نیروبخش است که ترکیبات آن شامل پروتئین، چربی، ویتامین‌ها، آب، آنزیم‌ها و هورمون‌های مختلف می‌باشد.

دریای خزر بهترین منبع و محل زندگی ماهیان خاویاری در جهان می‌باشد بطوریکه حدود ۹۰ درصد از خاویار غیر پرورشی عرضه شده به بازارهای جهانی از این دریا بدست می‌آید.

شرایط زمینی حاکم بر سواحل جنوبی خزر به همراه مدیریت دقیق و مهارت خاویارسازان ایرانی خاویار ایران را از بالاترین کیفیت در بازارهای جهانی برخوردار کرده است. بطوری که علی‌رغم تلاش سایر کشورها هنوز خاویار ایران از معروفیت و مرغوبیت جهانی برخوردار است.

پنج گونه از ماهیان خاویاری در دریای خزر زندگی می‌کنند که عبارتند از:

۱- فیل ماهی یا بلوگا (*Huso huso*): بزرگترین عضو این خانواده است که در دریای خزر زیست می‌کنند و به همین واسطه به فیل ماهی معروف است. مرغوب‌ترین خاویار از این گونه استحصال می‌گردد.

۲- تاس ماهی ایران یا قره برون (*Acipenser persicus*): این گونه بومی سواحل ایران بوده خاویار آن دارای رنگ‌های متنوعی از رنگ طلایی تا خاکستری تیره را دربرمی‌گیرد.

۳- تاس ماهی روسی یا چالباش (*Acipenser gueldenstaedtii*): مهمترین گونه تاس ماهیان در شمال دریای خزر محسوب می‌گردد و در بخش‌های جنوبی نیز یافت می‌گردد.

۴- شیپ (*Acipenser ndiventris*): این گونه از جمله ماهیان نادر و کمیاب در دریای خزر محسوب می‌گردد بطوریکه در معرض انقراض قرار گرفته و صید آن ممنوع می‌باشد.

۵- اوزون برون یا سوروگا (*Acipenser stellatus*): کوچکترین عضو ۵ گونه بومی خزر بوده که بواسطه پوزه بلند و شکل منحصر به فرد آن به نام اوزون برون «دماغ بلند به زبان ترکی» معروف می‌باشد. خاویار آن از نظر ظاهری ریزتر از بقیه، اما از نظر طعم و مزه دلچسب‌تر از بقیه گونه‌ها می‌باشد.

- درصد بالای پروتئین و اسیدهای آمینه ضروری در خاویار ، آنرا به یک ماده حیاتبخش تبدیل نموده است .
- خاویار سرشار از ویتامین های A و E و B2-C و B6 و B12 اسید فولیک و پانتوتونیک و مواد معدنی نظیر ید و فسفر می باشد که قادر است نیروی از دست رفته فرد را در دوره ی نقاهت بیماری پس از جراحی های بزرگ و بیماریهای عفونی به شخص برگرداند .
- خاویار جهت متابولیسم عمومی بدن و تقویت ایمنی بسیار مناسب بوده و در برطرف نمودن اثرات بیهوشی حائز اهمیت است .
- خاویار دارای مقادیر قابل توجهی اسیدهای چرب اشباع نشده نظیر اسید لینولینک و اید و آرا شیدونیک می باشد که از عوامل مهم حفظ سلامت قلب و عروق و پیشگیری از عوارضی همچون سکتة قلبی می باشد .
- وجود لیستین یکی از لیپیدهای با ارزش در ترکیب خاویار که در تقویت سیستم اعصاب و ساختمان بافت عصبی و عضلانی حائز اهمیت است .
- میزان انرژی زایی خاویار به ازای هر کیلوگرم معادل ۲۷۰۴ کالری برآورد شده است .
- ماهیان خاویاری جزو با ارزش ترین منابع حیات وحش دنیا هستند . این ماهی ها متعلق به نیمکره شمالی اند و بیش از ۲۷ گونه از آن ها در دنیا وجود دارد . در رودخانه های بزرگ ، دریاچه ها ، آب های ساحلی و دریاچه های داخلی در سراسر آذربایجان ، بلغارستان ، چین ، جمهوری اسلامی ایران ، قزاقستان ، رومانی ، روسیه فدرال ، ترکمنستان ، ترکیه ، اوکراین و دیگر کشورهای اروپایی و امریکای شمالی یافت می شود برای مردم جهان خاویار یعنی تخم لقاح نشده استروژن ، ماهیان خاویاری و مشتقات وابسته به آن (مثل خاویار ، گوشت ، پوست و غیره) که به تجارت بین المللی وارد می شوند نیاز به صدور مجوز یا گواهینامه سایتس دارند . سیستم مجوزدهی که توسط سایتس بنا شده است به تنظیم تجارت می پردازد و ردیابی منشاء هر محموله ای از خاویار را امکان پذیر می سازد . به علاوه اعضاء کنفرانس در یازدهمین نشست مقدمه یک سیستم جهانی را برای برچسب گذاری خاویار جهت کمک به اعضاء در تشخیص تجارت قانونی خاویار پیشنهاد کردند .

اهمیت خاویار:

الف: ارزش زیست محیطی

- ۱- ماهیان خاویاری از ۲۰۰ میلیون سال قبل در کره زمین پدیدار شده اند و تاکنون به حیات خود ادامه داده اند لذا بعنوان فسیلهای زنده دارای ارزش تاریخی میباشند .
- ۲- ماهیان خاویاری ایران از گونه های منحصر به فرد در جهان میباشند و دارای ارزشهای زیست محیطی ویژه اند.
- ۳- سواحل ایرانی حوزه دریای خزر از نظر اکولوژیک خواستگاه بسیار مناسب برای رشد و بقاء ماهیان خاویاری میباشد.

ب: ارزش فرهنگی و سیاسی

خاویار محصولی بی بدلیل در سطح جهانی میباشد و نام ایران و ایرانی را در اقصاء نقاط جهان بخوبی معرفی می نماید . در واقع خاویار ایرانی را میتوان نمادی از جمهوری اسلامی دانست .

ج: ارزش اقتصادی

خاویار بعنوان مهمترین کالای اقتصادی شیلاتی جمهوری اسلامی ایران میباشد و ماهیان خاویاری گرانبهارترین ماهیان خاویاری جهان تلقی می گردند سالانه میلیونها یورو از محل فروش خاویار نصیب کشور میشود .

د: ارزش اجتماعی

در حال حاضر قریب به ۲۰۰۰ نفر بطور مستقیم در صنعت خاویار ایران اشتغال دارند در صورت توسعه خاویار پرورشی و بر اساس برآوردهای انجام شده در پروژه امکان سنجی توسعه پرورش ماهیان خاویاری که توسط دانشگاه تهران صورت گرفته است فقط در استانهای شمالی در طی یک دوره ۲۰ ساله در مجموع امکان اشتغال برای حدود ۱۷ هزار نفر از جوانان این مرز و بوم فراهم می گردد .

تولید خاویار:

جمهوری اسلامی ایران بزرگترین مدرنترین و گسترده ترین شبکه تولید و عرضه خاویار بهداشتی و مرغوب دنیا را در اختیار دارد، آرمن پتروسیان یکی از بزرگترین تجار خاویار در دنیا می گوید کسانی که خاویار ایرانی مصرف می کنند هرگز خاویار پرورشی فرانسه را جایگزین نخواهند کرد.

مزیت های ایران در پرورش خاویار عبارتند از :

- شهرت جهانی خاویار ایران و وجود بازار مناسب برای عرضه آن
- انطباق شرایط اکولوژیک پرورش ماهیان خاویاری

- استفاده از آب دریا برای پرورش و تامین مولدین

- استفاده چند جانبه از امکانات و استعداد های موجود در منطقه

- وجود مراکز فرآوری ، بسته بندی و نگهداری خاویار با بالاترین استانداردهای بین المللی

ایران مهمترین تولید کننده خاویار دنیا با مجوز رسمی کنوانسیون ساینس و مورد تایید اتحادیه اروپا (EC) بوده و در فهرست A این اتحادیه قرارداد علیرغم تلاشهای انجام شده هم اکنون صید ماهیان خاویاری در پایین ترین سطح ده سال اخیر قرار داشته که عمده دلایل آن بشرح زیر می باشد .

- صید بی رویه ماهیان خاویاری توسط کشورهای حاشیه دریای خزر

- صید غیرمجاز ماهیان خاویاری توسط صیادان

- تغییرات زیست محیطی و شرایط آب و هوایی

سیر تحولات اداری خاویار ایران :

- در سال ۱۳۰۶ شرکت مختلط ماهی ایران و شوروی با سرمایه مساوی ایران و شوروی تأسیس گردید.

- در سال ۱۳۳۱ شرکت سهامی شیلات ایران جهت بهره برداری و صید ماهی درآبهای شمال ایران زیر نظر وزارت دارائی تأسیس شد.

- در سال ۱۳۴۶ شرکت سهامی شیلات ایران به وزارت منابع طبیعی ملحق گردید.

- در سال ۱۳۵۰ شرکت سهامی شیلات ایران به وزارت کشاورزی ملحق گردید.

- در سال ۱۳۵۹ با تصویب شورای انقلاب ، شیلات جنوب در شیلات ایران ادغام شد.

- در سال ۱۳۶۶ شرکت سهامی شیلات ایران به وزارت جهادکشاورزی انتقال یافت .

- در سال ۱۳۷۹ با ادغام وزارتخانه های جهادسازندگی و کشاورزی تحت پوشش وزارت جهادکشاورزی فعالیت نمود.

- به استناد قانون تأسیس سازمان شیلات ایران مصوب ۸۳/۲/۳۱ مجلس شورای اسلامی، شرکت سهامی شیلات

ایران منحل و کلیه فعالیت ها و عملیات اجرایی مربوط به صید، فرآوری، فروش و صادرات ماهیان خاویاری به

شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی انتقال یافت .

به استناد قانون تأسیس سازمان شیلات ایران، کلیه وظایف حاکمیتی شرکت شیلات ایران به سازمان شیلات ایران

منتقل گردید لذا متولی حفظ و حراست از ذخایر و منابع آبی در آبهای ایران ، تکثیر و پرورش ، افزایش کمی و

کیفی ، بازسازی ذخایر موجود، بهسازی محیط زیست و انجام تحقیقات علمی و کاربردی پیرامون ماهیان خاویاری و بهره برداری از آن با سازمان شیلات ایران می‌باشد. این سازمان و مؤسسات وابسته از جمله انستیتو تحقیقات بین المللی ماهیان خاویاری در سالهای اخیر اقدامات مؤثری را جهت جلوگیری از کاهش ذخایر ماهیان خاویاری دریاری خزر و همچنین نقش مؤثری در حفظ نسل ماهیان خاویاری و تکثیر و پرورش این گونه از آبزیان و ذخایر آن داشته اند.

مروری بر صنعت پرورش ماهیان خاویاری

سابقه تولید خاویار پرورشی در جهان:

- تولید خاویار پرورشی تقریباً از سال ۱۹۸۰ در جهان آغاز و کشورهای عمده تولید کننده عبارتند از :ایتالیا ، فرانسه ، آلمان ، روسیه و کانادا

- از سال ۱۹۹۱ تا سال ۲۰۰۴ تولید ماهیان خاویاری پرورشی ۴۰ برابر افزایش یافته است برعکس صید جهانی ماهیان خاویاری در طی این دوره ۹۳٪ کاهش یافته است .

- بیش از ۳۰ کشور جهان به امر پرورش ماهیان خاویاری مبادرت دارند و خاویار پرورشی بتدریج جایگزین خاویار وحشی می شود . تولید خاویار پرورشی در سایر کشورها سالیان سال است که آغاز شده و تاکنون محصول کشورهای فرانسه ، ایتالیا ، اسپانیا ، بلژیک ، بلغارستان ، اروگوئه ، مجارستان ، اسرائیل ، چین و ... به بازار ارائه شده است .

طبق اطلاعات بدست آمده از دست اندرکاران بازار خاویار ، حجم خاویار پرورشی قابل عرضه به بازار در سال جاری بین ۵۰ تا ۶۰ تن خواهد بود .

برای نخستین بار در سال ۱۳۸۵ ، ایران موفق به تولید خاویار از ماهیان پرورشی گردید . مؤسسه تحقیقات شیلات ایران جایگاه خاصی برای تحقیقات در خصوص این ماهیان قایل است و یکی از دغدغه های آن ایجاد شرایط برای تکثیر مصنوعی ماهیان خاویاری می‌باشد. که این امر خوشبختانه با تلاش محققان داخلی هم اکنون فراهم شده است و با تداوم پروژه های تحقیقاتی ، ایران در آینده نزدیک به تولید انبوه خاویار پرورشی دست می یابد.

ضرورت توسعه و تقویت صنعت خاویار پرورشی:

جمهوری اسلامی ایران بعنوان یکی از بزرگترین صادر کنندگان خاویار وحشی دارای شهرت جهانی است و همواره CITES (کنوانسیون حمایت از گونه های جانوری و گیاهی در حال انقراض) بیشترین سهمیه را به ایران تخصیص داده است. لیکن علی رغم موقعیت استراتژیک ایران در حاشیه دریای خزر برای پرورش ماهیان خاویاری با آب دریا و وجود اراضی مناسب و نیروی انسانی متخصص، متأسفانه در ورود به عرصه پرورش ماهیان خاویاری توفیق چندانی حاصل نگردیده است.

وجود ۴۰۰ تن تقاضای خاویار در دنیا، میزان سرمایه گذاری در صنعت پرورش ماهیان خاویاری را به شکل قابل ملاحظه ای افزایش داده است بگونه ای که در حال حاضر سالیانه حدود ۱۰۰ تن خاویار پرورشی در کشورهای ایالات متحده، ایتالیا، فرانسه، روسیه، چین و عربستان تولید می شود. عدم ورود ایران به عرصه پرورش و کاهش شدید میزان صید ماهیان خاویاری دریای خزر، در صورت عدم چاره اندیشی بتدریج نام ایران را از بازار تجارت این محصول حذف خواهد کرد.

لذا ضروری است با تدوین برنامه ای استراتژیک، تهدیدها، فرصت ها، نقاط قوت و ضعف این صنعت نوپا شناسایی و با اتخاذ سیاست های حمایتی و برنامه های عملیاتی به تقویت و توسعه این صنعت پرداخت.

ضرورت پرورش ماهیان خاویاری در ایران:

- احتمال پایان صید ماهیان خاویاری تا سال ۱۴۰۰ هجری خورشیدی
- ایجاد گله های مولد پرورش یافته به منظور بی نیازی از مولدین وحشی با توجه به کاهش مداوم صید
- افزایش درآمدهای ارزی، حفظ و پایداری اشتغال و جایگاه ممتاز جمهوری اسلامی ایران در بازار جهانی خاویار
- با توجه به وضعیت فعلی دریای خزر، کارشناسان پیش بینی می کنند که در آینده ایی نه چندان دور خاطره طعم خاویار ایرانی برای همیشه به فراموشی سپرده شود.

دلایل عمده گرایش جهانی به پرورش ماهیان خاویاری:

- کاهش ذخایر طبیعی تاس ماهیان در اقیانوس ها و دریاها
- حفظ نسل و ذخیره ژنتیکی این گونه ها

- وجود تقاضای موثر در بازار جهانی خاویار و گوشت ماهیان خاویاری

- اهمیت اقتصادی و اجتماعی فرآیند پرورش ماهیان خاویاری

طرح های پرورش ماهیان خاویاری:

- استفاده از اراضی مناسب صیدگاههای ماهیان خاویاری، خلیج گرگان و دریای خزر

- بکارگیری صیادان و عوامل تولید در امر پرورش

- حفظ ذخایر دریایی از طریق کاهش فشار صید

- تولید خاویار پرورشی در طی یک دوره ۸ ساله و تولید گله های مولد در فرآیند پرورش تمام دوره ای

آشنایی با طرح احداث ۹ ایستگاه ساحلی پرورش ماهیان خاویاری:

شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی با درک ضرورت حضور در عرصه پرورش ماهیان خاویاری و بمنظور استفاده اقتصادی از امکانات و نیروی انسانی نسبت به تهیه گزارش توجیهی آن اقدام نموده و نتایج آن را در قالب فرمهای مربوط به طرحهای سرمایه گذاری بودجه سال ۱۳۸۶ درج کرد و به تصویب مجمع عمومی رسانده است. و متعاقب آن طی ابلاغیه شماره ۰۲۰/۴۴۸۲۸ مورخ ۸۶/۱۲/۲۰ وزیر محترم جهاد کشاورزی، احداث ۹ ایستگاه پرورش ماهیان خاویاری در صیدگاههای قاسم زاده دیناچال، خطبه سرا، آستارا، لیسار، چپکرد، سرخ رود، چالوس، لاریم و گهرباران، با رویکرد واگذاری به بخش غیردولتی مورد تاکید قرار گرفت.

این شرکت نیز بلافاصله نسبت به تشکیل کار گروه اجرایی اقدام و پس از برگزاری جلسات کارشناسی متعدد نسبت به تهیه شرح خدمات مورد نیاز برای اجرای طرحها اقدام و بر همین اساس در تاریخ ۸۷/۶/۵ طی قرارداد شماره ۸۷/۲/۴۸۷۸ امور مطالعاتی و طراحی نقشه های اجرایی ۹ ایستگاه ساحلی را به ارزش ۱۴۰ میلیون ریال با موسسه تحقیقات شیلات ایران منعقد نموده است و هم اکنون موسسه تحقیقاتی بین المللی ماهیان خاویاری داذمان با اعزام تیم کارشناسی به تمام صیدگاههای محل اجرای طرح در حال انجام خدمات موضوع قرارداد می باشد. براساس مطالعات اولیه ظرفیت و اعتبار مورد نیاز برای اجرای طرحها طی نامه شماره ۲۳۴۶/ت مورخ ۸۷/۷/۲ به شرکت انعکاس یافته است.

آمار استحصال خویار به تفکیک گونه های ماهیان خاویاری در ۳ استان شمالی

کشور

روند استحصال خویار در سه سال ۸۴ و ۸۵ و ۸۶ در سه استان شمالی با کاهش روبرو بوده است که دلایل گوناگونی دارد از جمله محدودیت صید ناشی از سیاست گذاری سایتس و کمیسیون عالی مدیریت بهره برداری ذخایر آبزیان ایران و همچنین صید غیر مجاز و صید بی رویه کشورهای حاشیه دریای خزر و تغییرات اکولوژیکی است. و در میان گونه های استحصال شده گونه آسترا به دلیل اینکه گونه اصیل ایرانی است و بومی آبهای ایران محسوب می شود بیشترین میزان استحصال و همچنین بیشترین سهمیه از سوی سایتس را به خود اختصاص داده است. (نمودار شماره ۳ تا)

ارقام به کیلوگرم

سال ۱۳۸۴

ردیف	استان	بلوگا	درصد	آسترا	درصد	سوروگا	درصد	فشرده	درصد	جمع
۱	گلستان	۱۰۶۰/۴۳۹	۶۴	۹۱۷۲/۱۰۲	۶۵	۳۱۸/۸۳۴	۱۷	۷۱/۷۳۵	۴۸	۱۰۶۲۳/۱۱
۲	مازندران	۴۵۲/۲۶۰	۲۸	۳۷۱۶/۸۴۵	۲۶	۱۲۷۷/۸۸۱	۶۷	۴۹/۵۴۶	۳۴	۵۴۹۶/۵۳۲
۳	گیلان	۱۲۳/۶	۸	۱۲۹۰	۹	۲۹۵/۳	۱۶	۲۶/۱۸	۱۸	۱۷۳۵/۰۸
	جمع	۱۶۳۶/۲۹۹	%۱۰۰	۱۴۱۷۸/۹۴۷	%۱۰۰	۱۸۹۲/۰۱۵	%۱۰۰	۱۴۷/۴۶۱	%۱۰۰	۱۷۸۵۴/۷۲۲

آمار استحصال خویار در سال ۱۳۸۴ بین سه استان گیلان و گلستان و مازندران نشان می دهد گلستان با ۵۹٪ و مازندران ۳۱٪ و گیلان ۱۰٪ را به خود اختصاص داده است .

ارقام به کیلوگرم

سال ۱۳۸۵

ردیف	استان	بلوگا	درصد	آسترا	درصد	سوروگا	درصد	فشرده	درصد	جمع
۱	گلستان	۱۶۴۸/۱۲۶	۶۵	۷۴۰۹/۳۲۱	۶۹	۱۸۰/۴۱۴	۱۸	۱۴/۶۱۵	۸	۹۲۸۲/۶۸۶
۲	مازندران	۶۴۶/۲۰۳	۲۵	۲۵۷۸/۶۳۳	۲۴	۷۴۱/۳۶۴	۷۱	۱۵۲/۳۸۵	۷۷	۴۱۱۸/۵۸۵
۳	گیلان	۲۴۷/۵۹۲	۱۰	۷۷۲/۵۱۳	۷	۱۰۸/۷۹۸	۱۱	۳۰/۲۱	۱۵	۱۱۲۸/۸۹۹
	جمع	۲۵۴۱/۹۲۱	%۱۰۰	۱۰۷۶۰/۴۶۷	%۱۰۰	۱۰۳۰/۵۷۶	%۱۰۰	۱۹۷/۲۱	%۱۰۰	۱۴۵۳۰/۱۷

آمار استحصال خویار در سال ۸۵ بین سه استان گلستان با ۶۴٪ مازندران با ۲۸٪ و گیلان با ۸٪ درصد به ترتیب قرار دارند لیکن استحصال در مقایسه با سال ۸۴ در هر سه استان کاهش را نشان می دهد .

ارقام به کیلوگرم

سال ۱۳۸۶

ردیف	استان	بلوگا	درصد	آسترا	درصد	سوروگا	درصد	فشرده	درصد	جمع
۱	گلستان	۹۵۰/۲۷۰	۵۹	۴۳۴۵/۷۱۵	۵۱	۱۲۷/۰۹۳	۱۸	۲۵/۸۳۵	۱۵	۵۴۴۸/۹۱۳
۲	مازندران	۴۹۹/۶	۳۱	۲۸۹۲/۴	۳۴	۴۲۲/۹	۵۸	۷۱/۸	۴۰	۳۸۸۶/۷
۳	گیلان	۱۶۳/۹۴۲	۱۰	۱۳۱۱/۲۲	۱۵	۱۷۸/۳۶۹	۲۴	۷۹/۹۶۳	۴۵	۱۷۳۳/۴۹۴
	جمع	۱۶۱۳/۸۱۲	%۱۰۰	۸۵۴۹/۳۳۵	%۱۰۰	۷۲۸/۳۶۲	%۱۰۰	۱۷۷/۵۹۸	%۱۰۰	۱۱۰۶۹/۱۰۷

آمار استحصال خاویار در سال ۸۶ بین سه استان گلستان با ۴۹٪ مازندران با ۳۵٪ و گیلان با ۱۶٪ به ترتیب قرار دارند در استان گیلان و مازندران نسبت به سال قبل روند استحصال مثبت و در گلستان منفی می باشد.

سال	گلستان	درصد	مازندران	درصد	گیلان	درصد
۱۳۸۴	۱۰۶۲۳/۱۱	۴۲	۵۴۹۶/۵۳۲	۴۰	۱۷۳۵	۳۸
۱۳۸۵	۹۲۸۲/۶۸۶	۳۷	۴۱۱۸/۵۸۵	۳۱	۱۱۲۸/۸۹۹	۲۴
۱۳۸۶	۵۴۴۸/۹۱۳	۲۱	۳۸۸۶/۷	۲۹	۱۷۳۳/۴۵	۳۸
جمع	۲۵۳۵۴/۷۰۹	%۱۰۰	۱۳۵۰۱/۸۱۷	%۱۰۰	۴۵۹۷/۳۴۹	%۱۰۰

چالشهای صنعت خاویار:

- در ارتباط با صنعت خاویار مباحث چالش انگیز گوناگونی وجود دارد که عبارتند از:
- افزایش بی رویه قیمت جهانی که مبارزه با صید غیر قانونی را مشکل می کند
- رقابت خاویار پرورشی با خاویار وحشی و جایگزینی تدریجی آن
- عدم تمرکز در مدیریت امور ماهیان خاویاری
- صید غیرمجاز
- کمبود منابع مالی سرمایه ای
- تراکم نیروی انسانی
- غیراقتصادی بودن صید

تولید غیرقانونی خاویار و راه مبارزه با آن :

یکی از بزرگترین مشکلات که در حال حاضر پیش روی خاویار ایران قرار دارد، تولید غیرقانونی و قاچاق خاویار توسط صیادان غیرمجاز می باشد. اگر روند کاهش تولید و عرضه خاویار رسمی ایران با آهنگ فعلی ادامه یابد. طی چند سال آینده همین بخش کوچک بازار که به خاویار ایران اختصاص دارد نیز از دست رفته و خاویار ایران ارزش تجاری و اعتباری خود را از دست خواهد داد در صورت تداوم صید غیرقانونی، هر سال از حجم تولید رسمی بیشتر کاسته شده و به حجم تولید غیر قانونی و قاچاق خاویار افزوده خواهد شد. در این صورت محموله های قاچاق راه خود را به بازارهای مصرف پیدا خواهد کرد و مقوله جدیدی تحت عنوان خاویار غیر رسمی ایرانی در بازار گشوده خواهد شد.

از آنجا که خاویار قاچاق از قیمت کمتری به نسبت خاویار رسمی برخوردار می باشد قسمتی از همان مصرف کنندگانی که مصرف کننده خاویار ایران باقی مانده اند به مصرف خاویار ارزانتر روی خواهند آورد.

تاثیر این امر فقط از دست دادن تعدادی مشتری نیست بلکه وجود خاویار قاچاق ایرانی در بازار باعث بی اعتبار شدن دستگاه دولتی و عرضه خاویار رسمی کشور خواهد شد و مقامات گمرکی و بهداشتی اروپا و همچون دبیرخانه سایتس که اعتماد زیادی به خاویار ایران داشتند، اعتماد خود را از دست خواهند داد و نقش رهبری ایران در بازار خاویار بسرعت از بین خواهد رفت.

چنانچه بتوان شرایطی ایجاد کرد که از تولید خاویار غیرقانونی در سواحل ایران جلوگیری شده و کل برداشت از ذخایر طبیعی در اختیار این شرکت قرار گیرد، میتوان امیدوار بود که خاویار ایران شهرت و جایگاه خود را در بازار حفظ کند.

لذا ضروری است در خصوص پیشگیری از صید غیرقانونی و قاچاق خاویار اقدام عاجلی صورت گیرد بهترین گزینه اجرای طرح جامع با کمک تمامی دستگاههای ذیربط برای پیشگیری از کارصیادان غیرمجاز می باشد. در طرح جامع که هم اکنون در مرحله تدوین است علاوه بر همکاری ساحل نشینان و صیادان به عنوان بهره برداران از دریا مشارکت بین المللی ۵ کشور حاشیه دریای خزر دیده شده است. در این طرح حفظ گونه های با ارزش، تکثیر و رها سازی آنها و همچنین حفاظت از منابع آبی به صورت مشترک توسط کشورهای حاشیه خزر دنبال می شود. در صورتی که امکان اجرای چنین طرحی وجود نداشته باشد باید تمهیداتی اندیشیده شود تا کمترین زیان از این بابت متوجه خاویار ایران شود. یکی از شیوه هایی که در پاره ای از کشورهای پیرامون دریای خزر نیز تجربه شده است جمع آوری و خرید خاویار از بازار غیر رسمی می باشد.

این بدین معنایست که این راه حل مطلوبی برای جلوگیری از اثرات مخرب صید غیرقانونی می باشد .
یا اینکه شرایط کشور ما با شرایط کشورهای دیگر پیرامون دریای خزر یکسان می باشد . اجرای این سیاست نقاط ضعف و قوت خود را خواهد داشت که ذیلاً فهرست وار به آنها اشاره می شود .

نقاط قوت و ضعف طرح جمع آوری و خرید خاویار از بازار غیر رسمی در جلوگیری از قاچاق خاویار :

نقاط قوت :

- از ارسال محموله های قاچاق به بازار مصرف جلوگیری شده لذا شرکت متولی امر (مادر تخصصی خدمات کشاورزی) عرضه کننده انحصاری خاویار ایران محسوب می گردد.
- از ورود محموله های خاویار آلوده به بازار مصرف که نهایتاً موجب بی اعتبار شدن خاویار ایران می شود ، پیشگیری می شود.
- از بروز درگیری بین مأمورین حراست دریا و صیادان غیرمجاز که هر سال منجر به زخمی شدن و مرگ و میر تعدادی از طرفین درگیر می شود اجتناب می گردد .
- تعداد صیادان هر استان ثبت و تعاونیهای صیادان تشکیل می شود و به این وسیله تعدادی مشاغل رسمی در هر استان ایجاد می گردد .
- این صیادان و تعاونیها ، تحت ضوابط و مقررات مربوطه اقدام به صید ماهی و تولید خاویار کرده و از وارد آمدن آسیب به ذخایر از راه صید خارج از فصل یا صید ماهیان نابالغ پیشگیری می گردد .
- با اضافه شدن تولید این صیادان به حجم تولید و صادرات رسمی کشور ، بخش بیشتری از سهمیه های صید و صادرات سایتس تحقق یافته و موجب خواهد شد کماکان بیشترین سهمیه به ایران تخصیص داده شود .
- تعداد بیشتری از مشتریان حفظ شده و از گرایش آنان به سوی خاویار پرورشی و خاویارهای غیر ایرانی پیشگیری خواهد شد .

نقاط ضعف :

با شروع فرایند خرید خاویار از بازار غیر رسمی ، انحصار تولید خاویار شکسته شده و صیادان غیر مجاز مشروعیت خواهند یافت .

- بعد از شناسایی و دسته بندی صیادان غیر مجاز در تعاونیهای صیادی و شروع کار رسمی آنها ، نسل دوم صیادان غیر مجاز در دریا پدیدار خواهد شد و این توقع همواره وجود خواهد داشت که هرکس در دریا مبادرت به صید ماهی خاویاری می کند ، باید مجوز صید دریافت نماید .

- با توجه به اینکه به رسمیت شناخته شدن صیادان غیر مجاز نتیجه عدم توانایی دستگاه حفاظت از ذخایر و اعمال قدرت گروههای صیادی غیر مجاز بوده است . این گروهها هر زمان که منافع خود را در فروش خاویاربه دلالتان و واسطه های بازار ببیند . بجای فروش و عرضه خاویار به دستگاه رسمی خاویار تولیدی خود را به بازار غیر رسمی عرضه خواهد کرد .

- ممکن است این تعاونیها با راهنمایی و هدایت واسطه ها و دلالتان بازار در جهت کسب سود بیشتر حیطه قدرت نمایی را گسترش داده و خواستار عرضه خاویار مستقیم در بازار داخل و خارج باشند .

تجارت خاویار

علیرغم کاهش ذخایر ماهیان خاویاری دریای خزر و به رغم برقراری سهمیه صید و صادرات توسط دبیرخانه سایتس (کنوانسیون نظارت بر تجارت جهانی گونه های گیاهی و جانوری در معرض خطر انقراض) ، با توجه به شهرت خاویار، خاویار ایران در سطح جهانی و در کنار آن اقدامات و فعالیتهای مثبت و سازنده صورت گرفته از سوی جمهوری اسلامی ایران در زمینه حفاظت و بازسازی ذخایر ماهیان خاویاری دریای خزر کشور ما از بیشترین سهمیه صید و صادرات برخوردار بوده تا جائیکه در سال ۲۰۰۶ دبیرخانه سایتس فقط برای ایران سهمیه صید و صادرات تعیین نموده و از اعطای سهمیه به سایر کشورهای پیرامون دریای خزر خودداری نمود .

در کنار این موضوع و بدلیل کاهش بیش از ۹۳٪ صید جهانی ماهیان خاویاری ، قیمت خاویار ایران از افزایش چشمگیری برخوردار شده است بطوری که از میانگین قیمت ۳۱۹ یورو در سال ۱۳۷۵ به بیش از ۲۰۰۰ یورو در سال ۱۳۸۶ رسیده است صادرات خاویار در سال ۱۳۸۶ معادل ۶۵۱۷ کیلوگرم به ارزش ۱۷۷ میلیارد ریال و فروش داخلی آن به میزان ۲۰۱۲ کیلوگرم به ارزش ۲۴ میلیارد ریال مجموعاً ۲۰۱ میلیارد بوده که ۱۰۰٪ بحساب خزانه دولت واریز شده است . در ضمن ۳۵۷۷ کیلوگرم خاویار در سال ۱۳۸۶ به کارگاهها و مراکز تکثیر و پرورش جهت بازسازی ذخایر تحویل شده است .

سایتس (CITES) چیست ؟

سایتس مخفف عبارت convention on international trade of endangered species می باشد. (کنوانسیون مربوط به تجارت بین المللی گونه های وحشی جانوری و گیاهی در معرض خطر) یک توافقنامه بین المللی بین دولت هاست و زیر نظر سازمان ملل متحد می باشد. هدف آن تضمین این امر مهم است که تجارت نمونه های مختلف جانوری و گیاهی بقاء این موجودات را تهدید نخواهد کرد. سایتس در تصویب نامه جلسه اعضای اتحادیه حفاظت جهانی در سال ۱۹۶۳ مطرح شد. متن قرارداد نهایتاً در یک نشست از نماینده های ۸۰ کشور در ایالت واشنگتن امریکا در سوم مارس ۱۹۷۳ مورد توافق قرار گرفت و در اول جولای ۱۹۷۵ سایتس به طور قانونی به مرحله اجرا درآمد.

فروش و تولید خاویار

مقدار و درآمد صادرات خاویار از سال ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶

سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
تولید (تن)	۱۷/۷	۱۴/۷	۹/۹
مقدار صادرات (تن)	۹/۱	۹/۸	۶/۵
میانگین قیمت (یورو)	۱۶۰۰/۸	۱۷۰۰/۳	۲۰۱۷/۸
درآمد ارزی (میلیون یورو)	۱۴/۵	۱۶/۷	۱۳
مقدار فروش داخلی (تن)	۱/۵۲	۱/۷۷	۲/۰۱
ارزش فروش داخلی (میلیارد ریال)	۱۸	۲۳/۱	۲۴/۲

بخشی از خاویار تولید شده به صادرات اختصاص داده می شود و بخش دیگری از آن در بازار داخلی به فروش می رود و قسمتی هم صرف بازسازی ذخایر می شود سال ۱۳۸۴ اولین سالی است که وظیفه تولید خاویار از شرکت شیلات به شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی منتقل می شود به طوری که تا سال ۱۳۸۶ عملکرد تولید به مرحله ای می رسد که تولیدبامیزان صادرات، فروش و بازسازی برابر می شود (نمودار شماره ۴)

سیستم فروش خاویار در شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی

با توجه به بررسیهای انجام شده سیستم فروش در شرکت از سه جزء تشکیل شده است .

۱- چگونگی تعیین قیمت خاویار

۲- چگونگی فروش

۳- مراحل فروش

۱- نحوه تعیین قیمت خاویار در بازار خارج (صادرات):

به علت کاهش ذخایر ماهیان خاویاری در سطح جهان و به ویژه دریای خزر ، کنوانسیون ساتیس « کنوانسیون نظارت بر تجارت جهانی گونه های گیاهی و جانوری در معرض انقراض » که از سازمانهای وابسته به سازمان ملل متحد می باشد . صید و تجارت این ماهیان را زیر نظر گرفته و قوانین و مقرراتی را در این زمینه وضع نموده است . که با ابلاغ این مقررات تجارت خاویار و ماهیان خاویاری تحت نظارت و کنترل دقیق ساتیس صورت می پذیرد .

لذا میزان سهمیه صادراتی جهت هر کشور صادر کننده در هر سال توسط ساتیس انجام می پذیرد . و با توجه به میزان سهمیه مقرر شده با برگزاری مزایده بین المللی قیمت فروش خاویار مشخص می گردد .

قیمت انواع خاویار برای هر کیلو صادرات در سالهای ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶

(ارقام به یورو)

ردیف	نوع خاویار	قیمت در سال ۸۴	قیمت در سال ۸۵	قیمت در سال ۸۶
۱	بلوگا رقم یک	۳۱۴۷	-	۳۵۹۴
۲	بلوگا رقم دو	۲۷۶۹	-	۳۱۷۴/۷
۳	آسترا رقم یک A	۳۵۰۰	۲۱۸۳	۲۳۰۸
۴	آسترا رقم یک B	۱۷۱۱	۱۸۴۰	۱۹۴۵
۵	آسترا رقم دو	۱۵۱۵	۱۶۲۸	۱۷۲۱
۶	سوروگا رقم یک	۱۶۷۰	۱۷۹۶	۱۸۹۸
۷	سوروگا رقم دو	۱۵۰۸	۱۶۲۲	۱۷۱۳
۸	فشرده	۵۷۰	۶۱۳	۶۶۶
۹	آسترا طلایی	-	۳۸۰۰	-
۱۰	آسترا رقم سه	-	۱۲۸۹	-

۲- نحوه تعیین قیمت خاویار در بازار داخل :

با توجه به اینکه عرضه مداوم خاویار به بازار داخل کشور جهت جلوگیری از پدید آمدن فرصت برای فروشندگان خاویار غیرقانونی و قاچاق صورت می گیرد قیمت برای هر سال توسط مدیریت بازرگانی شرکت به عضو رابط خود در هیات مدیره شرکت پیشنهاد می شود و پس از بررسی در جلسه هیات مدیره با موافقت مدیرعامل شرکت تعیین می گردد .

قیمت انواع خاویار برای هرکیلو فروش داخلی در سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶

ردیف	نوع خاویار	قیمت در سال ۸۴ (ریال)	قیمت در سال ۸۵ (ریال)	قیمت در سال ۸۶ (ریال)
۱	بلوگا رقم یک	۲۵,۴۴۰,۰۰۰	۱۶,۱۰۰,۰۰۰	۱۶,۱۰۰,۰۰۰
۲	بلوگا رقم دو	۲۲,۱۲۵,۰۰۰	۱۴,۰۰۰,۰۰۰	۱۴,۰۰۰,۰۰۰
۳	آسترا رقم یک A	۱۶,۴۵۰,۰۰۰	۲۰,۸۲۵,۰۰۰	۲۰,۸۲۵,۰۰۰
۴	آسترا رقم یک B	۱۳,۸۶۴,۰۰۰	۱۷,۵۵۱,۰۰۰	۱۷,۵۵۱,۰۰۰
۵	آسترا رقم دو	۱۲,۲۷۴,۰۰۰	۱۵,۵۳۸,۰۰۰	۱۵,۵۳۸,۰۰۰
۶	آسترا رقم سه	۱۰,۴۳۷,۰۰۰	۱۳,۲۱۳,۰۰۰	۱۳,۲۱۳,۰۰۰
۷	سورو کار رقم یک	۱۳,۵۳۶,۰۰۰	۸,۵۷۰,۰۰۰	۸,۵۷۰,۰۰۰
۸	سورو کار رقم دو	۱۲,۱۵۱,۰۰۰	۷,۷۰۰,۰۰۰	۷,۷۰۰,۰۰۰
۹	سوروکا رقم سه	۱۰,۳۲۴,۰۰۰	۶,۵۴۰,۰۰۰	۶,۵۴۰,۰۰۰
۱۰	فشرده	۴,۶۱۸,۰۰۰	۲,۹۰۰,۰۰۰	۲,۹۰۰,۰۰۰

چگونگی میزان فروش خاویار

میزان فروش بدو صورت انجام می پذیرد .

الف- فروش از طریق مزایده بین المللی برای مقادیر بالا، از طریق جراید اعلام می گردد و شرکت کنندگان براساس مراحل شرکت در مزایده ، پیشنهاد قیمت خود را بصورت محرمانه اعلام و در جلسه بازگشایی پاکات مالی که با حضور اعضاء هیات مدیره شرکت - مدیرمالی - مدیر بازرگانی و مدیر حراست تشکیل می گردد حضور خواهند داشت شرکتی که بالاترین قیمت را پیشنهاد نماید با رعایت آئین نامه معاملات شرکت قرارداد مربوطه با آن منعقد می گردد .

ب - مرحله دیگر بدین نحو می باشد که متقاضیان حقیقی و حقوقی جهت فروش یا مصرف در بازار داخلی پس از دستور یکی از اعضاء هیات مدیره بر روی درخواست مشتری قابل اقدام بوده و مدیریت بازرگانی آن را طبق روال اداری به جریان می اندازد . لیکن جهت تسهیل روند انجام کارها و کاهش مراحل اداری در هر سال مقادیری مثلاً تا ۳ کیلوگرم توسط هیات مدیره به مدیریت بازرگانی مجوز فروش داده می شود .

– مراحل فروش خاویار

شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی در هر سال طی اطلاعیه پذیرش در جراید کشور تعدادی محدود عرضه کننده معتبر جهت فروش داخلی را به همکاری دعوت می نماید . که از طریق این عاملین خاویار برای فروش در سطح داخل کشور ارائه می گردد . خریداران با مراجعه به این مراکز نسبت به خرید اقدام می نمایند که در حال حاضر ۱۵ شرکت و فروشگاه در سطح کشور وجود دارد . چنانچه افرادی باشند که تمایل به خروج خاویار به خارج از کشور را داشته باشند می توانند تا میزان تعیین شده توسط سایتس که ۲۵۰ گرم به ازای هر نفر می باشد با خود حمل نمایند و در صورت درخواست بیشتری می بایست با ارائه مدارک و توجیهات لازم جهت خروج با مجوز صادر شده از سوی مدیریت بازرگانی شرکت مادر تخصصی اقدام به این کار نمایند .

مراحل خرید از شرکت مادر تخصصی بدین نحو می باشد که خریدار پس از مراجعه به مدیریت بازرگانی بر اساس مقدار درخواست و موافقت توسط مدیریت بازرگانی ، پیش فاکتور مربوطه صادر می گردد . خریدار بعد از واریز مبلغ فیش به حساب بانک ملی و ارائه فیش به شرکت حواله جهت سردخانه انبار صادر و با مراجعه به انبار شرکت واقع در شادآباد تهران میزان خاویار خریداری شده را دریافت می کند .

میزان صادرات عمده خاویار به کشورهای مختلف از ۱۳۸۱ لغایت ۱۳۸۶

(تن)

ردیف	کشور	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
۱	سوئیس	۱/۱	۱/۷	۰	۰	۰	۰
۲	فرانسه	۱۲/۷	۱۵	۵	۲/۹	۲/۱	۱/۷
۳	آلمان	۱۴/۳	۳۱	۸/۶	۰/۷	۳/۵	۲/۲
۴	ژاپن	۶/۸	۴	۲/۷	۰/۶	۰/۲	۰/۲
۵	اسپانیا	۴/۸	۴/۶	۳/۶	۲	۰/۴	۰/۶
۶	لوگزامبورگ	۲/۱	۲/۵	۰/۸	۰	۰/۵	۰/۲
۷	بلژیک	۲/۳	۲/۴	۰/۸	۰/۵	۰/۹	۰/۸۶
۸	انگلستان	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۹	امریکا	۰/۶	۰/۴	۰	۰	۰	۰
۱۰	هنگ کنگ	۰/۳	۰/۵	۰/۱	۰	۰	۰
۱۱	ایتالیا	-	۱/۸	۰/۲	۰	۰	۰/۲
۱۲	امارات	-	۲/۶	۲/۲	۰/۲	۱/۴	۰/۴

با توجه به کاهش تولید، به طور کلی میزان صادرات به کشورهای مختلف در طی سنوات ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶ کاهش یافته است و با توجه به اینکه فروش به صورت مزایده انجام می شود لذا شرکت ، نقشی در تعیین کشورها به عنوان خریدار

خاویار ندارد. مبالغ ذکر شده از بابت صادرات خاویار به کشورهای مختلف به صورت عمده آمده است و از ذکر کشورهای خاویار که خرید ناچیز و یا تنها در یک سال خرید داشته اند اجتناب شده است. (نمودار شماره ۵)

گزارش فروش ارزی خاویار

سال	مقدار (کیلوگرم)	ارزش (یورو)
۱۳۸۴	۹,۰۹۶/۳۵	۱۴,۵۰۰,۰۰۰/۸۷۳
۱۳۸۵	۹,۸۲۸/۲۴۲	۱۶,۷۱۱,۲۰۵/۵۰۷
۱۳۸۶	۶,۵۱۷/۹۹۰	۱۰,۱۶۸,۰۶۴/۴

جدول مقایسه ای فروش خاویار در سالهای ۱۳۸۲ الی ۱۳۸۶

سال	مقدار صادرات (kg)	مقدار فروش داخلی (kg)	کل فروش (kg)
	ارزش (ریال)	ارزش (ریال)	ارزش (ریال)
۱۳۸۲	۵۵۳۶۳/۴	۳۸۰۶/۳۵	۵۹۱۶۹/۷۵
	۳۰۴,۰۲۲,۲۵۰,۲۹۴	۱۷,۷۶۹,۵۱۳,۰۶۵	۳۲۱,۷۹۱,۷۶۳,۳۵۹
۱۳۸۳	۳۶۹۳۶/۱۷	۳۸۴۸/۵۱	۴۰۷۸۴/۶۸
	۳۱۴,۶۶۸,۶۳۲,۲۹۵	۲۱,۲۴۶,۳۱۲,۱۵۲	۳۳۵,۹۱۴,۹۴۴,۴۴۷
۱۳۸۴	۹۱۰۶/۳۵	۱۵۲۴/۳۶	۱۰۶۳۰/۷۱
	۱۵۳,۵۱۱,۳۰۵,۲۱۵	۱۸,۵۶۰,۱۵۹,۶۲۴	۱۷۲,۰۷۱,۴۶۴,۷۸۹
۱۳۸۵	۹۸۲۸/۲۴۲	۱۷۷۵/۲۱۰	۱۱۶۰۳/۴۵۲
	۱۹۷,۹۲۲,۸۵۵,۶۸۳	۲۳,۱۱۷,۹۴۴,۴۵۰	۲۲۱,۰۴۰,۸۵۰,۱۳۳
۱۳۸۶	۶۵۱۷/۹۹۰	۲۰۱۱/۹۸	۸۵۲۹/۹۷
	۱۷۷,۸۲۵,۲۴۰,۷۰۹	۲۴,۲۳۲,۰۷۰,۳۵۹	۲۰۲,۰۵۷,۳۱۱,۰۶۸
جمع	۱۱۷۷۵۲/۱۵۲	۱۲۹۶۶	۱۳۰۷۱۸/۵۶۲
کل	۱,۱۴۷,۹۵۰,۲۸۴,۱۹۶	۱۰۴,۹۲۵,۹۹۹,۶۵۰	۱,۲۵۲,۸۷۶,۳۳۳,۷۹۶

میزان صادرات از سال ۸۲ لغایت ۸۶ روند نزولی داشته لکن با توجه به کاهش مقدار صادرات، درآمد حاصله افزایش پیدا نموده و دلیل آن افزایش قیمت جهانی خاویار می باشد. در قسمت فروش داخلی روند مقدار فروش از سال ۸۲ لغایت ۸۵ کاهش و در سال ۸۶ افزایش را نشان می دهد ولی قیمت در این مدت متغیر می باشد. در کل از سال ۸۲ لغایت ۸۶، ۹۰٪ خاویار بصورت صادرات و ۱۰٪ از طریق فروش داخلی انجام یافته است.

مقایسه فروش ریالی انواع خاویار در سنوات ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶

(ریال)

ردیف	سال	فروش داخلی			فروش خارجی			جمع فروش	
		بلوگا	آسترا	سوروگا	فشرده	سوروگا	آسترا	بلوگا	کل
۱	۱۳۸۴	۴۶۳۷۳۶۱.۱۱۴	۱۰.۲۰۸۶۰.۵۲۶۳	۳.۱۳۴۹۱۱.۳۱۰	۵۶۹.۲۸۱.۹۳۷	۱۴.۷۱۲.۶۶۷.۷۸۸	۱۳۴.۴۰۱.۸۹۶.۵۵۷	۱۵۳.۵۱۱.۳۰۵.۱۶۵	۱۷۲.۰۰۷۱.۴۶۴.۷۸۹
۲	۱۳۸۵	۱۲.۵۶۶.۵۵۵.۰۰۰	۴.۲۸۴.۵۴۳.۲۵۰	۵.۴۵۶.۳۰۶.۸۰۰	۸۱.۰۵۸۹.۴۰۰	۵.۳۳۳.۹۴۶.۹۷۳	۱۸۵.۳۱۶.۸۲۹.۵۰۰	۱۹۷.۹۲۲.۸۵۵.۶۸۳	۳۲۱.۰۴۰.۵۵۰.۱۳۳
۳	۱۳۸۶	۱۵.۲۱۴.۰۷۸.۰۰۲	۴.۲۲۱.۸۴۹.۴۵۰	۴.۰۸۶.۶۵۷.۹۰۰	۷۰.۹۴۵.۰۰۷	۲۰.۵۳۴.۰۸۵.۶۹۵	۱۱۰.۵۴۲.۴۳۴.۹۳۳	۱۱۷.۸۱۵.۲۴۰.۷۰۹	۲۰۲.۰۵۷.۳۱۱.۰۶۸
	جمع کل	۳۲.۴۱۷.۹۹۴.۱۱۶	۱۸.۷۱۴.۹۹۷.۹۶۳	۱۲.۶۱۷.۸۷۶.۰۱۰	۲۰.۸۹۰.۳۵۶.۳۳۴	۴۰.۵۷۰.۵۰۰.۴۵۶	۴۲۰.۱۶۱.۲۰۰.۵۳۹	۵۳۹.۲۵۹.۴۰۱.۵۵۷	۵۹۵.۱۶۹.۶۲۵.۹۹۰

فروش ریالی داخلی در سه سال ۸۴ و ۸۵ و ۱۳۸۶ با افزایش و فروش ریالی خارجی در سه سال مذکور نسبت به سال ۱۳۸۵ با کاهش همراه بوده است. ضمن اینکه قیمت فروش داخلی از قیمت صادرات آن به میزان قابل توجهی ارزان تر است (نمودار شماره ۶)

سهیمه صادرات خاویار از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۸ میلادی

(ارقام کیلوگرم)

سال	کل سهیمه	سهیمه ایران	درصد سهیمه
۱۹۹۸	۳۰۹,۸۰۰	۱۴۸,۸۰۰	٪۴۸
۱۹۹۹	۲۴۲,۱۰۰	۱۱۰,۰۰۰	٪۴۵
۲۰۰۰	۱۹۰,۸۴۰	۹۰,۰۰۰	٪۴۷
۲۰۰۱	۱۶۴,۱۱۰	۸۲,۸۱۰	٪۵۰
۲۰۰۲	۱۳۸,۱۷۷	۷۴,۳۷۷	٪۵۳
۲۰۰۳	۱۴۳,۶۶۰	۷۸,۷۸۰	٪۵۵
۲۰۰۴	۱۳,۵۵۴	۶۶,۵۴۰	٪۵۸
۲۰۰۵	۱۰۵,۵۸۵	۵۹,۹۶۵	٪۵۷
۲۰۰۶	۴۴,۳۷۰	۴۴,۳۷۰	٪۱۰۰
۲۰۰۷	۸۹,۷۲۸	۴۳,۲۰۰	٪۴۸
۲۰۰۸	۸۶,۳۳۰	۴۲,۲۰۰	٪۴۸

سهیمه صادرات خاویار از سال تاسیس کنوانسیون نظارت بر تجارت جهانی در سال ۱۹۹۸ لغایت سال ۲۰۰۸ بجز در سال ۲۰۰۶ که صد در صد بوده مابقی حدوداً تغییری نداشته است .

گزارش تولید فروش مقداری انواع خاویاری از سال ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۶

کیلوگرم

ردیف	سال	تولید				فروش داخلی				فروش خارجی				جمع فروش		
		د	ب	س	ف	د	ب	س	ف	د	ب	س	ف	کل	خارجی	
۱	۱۳۸۴	۱۶۳۶,۳۹۹	۱۴۰,۷۹۰	۱۸۹,۰۳۵	۱۳۷,۱۶۵	۲۵۲,۲۵	۸۱۳,۳۳	۳۱۵,۸	۱۴۹,۷۹	۳۷۹	۷۳۵,۳۵	۹۰۲	۳۶۰	۱۵۳۴,۳۶	۹۱۰,۶۳۵	۱۰,۶۳۰,۷۱
۲	۱۳۸۵	۲۵۴۱,۹۲۱	۱۰۰,۷۶۰	۱۰۳,۲۸۶	۷۸۴,۶۷۱	۷۵۸,۴۴	۲۵۵,۲۷	۵۱۰,۰۲	۲۵۱,۴۷	۸۳	۸۹۵۸,۳۳۲	۲۵۷	۵۳۰	۱۷۷۵,۳۱	۹۱۲۸,۳۳۲	۱۱۶,۳۰۴,۵۲
۳	۱۳۸۶	۱۵۱۱,۷۳۲	۷۶۸۵,۰۱	۶۱۳,۶۱۲	۱۵۸,۹۹۸	۹۵۴,۹۶	۲۷,۶۷	۵۴۱,۷	۲۴۴,۶۵	۹۱۷	۴۴۳,۶	۹۳۳,۳۹	۲۵۰	۲۰۱۱,۹۸	۶۵۱۷,۹۹	۸۵۲۹,۹۷
مجموع		۵۶۹۰,۹۶۲	۳۳۵۲۴,۴۹۱	۳۵۳۵,۹۳۳	۶۱۳,۶۱۲	۱۹۶,۱۸۶	۱۳۳۹,۱۷	۱۳۶۷,۵۲	۶۳۹,۰۱	۱۳۸۹	۲۰,۸۴۱,۱۹۲	۲۰۸۲,۳۹	۱۱۴۰	۵۳۱,۱۵۵	۲۵۸۴۵,۵۸۲	۳۰,۱۶۴,۱۳۳

فروش مقداری داخلی در سه سال سال ۸۴، ۸۵ و ۱۳۸۶ با روند افزایش و فروش مقداری خارجی در سال ۱۳۸۴ افزایش، سال ۱۳۸۵ کاهش و سال ۱۳۸۶ افزایش را نشان می دهد .

ب = بلوگا   آ = آسترا   س = سوروگا   ف = فشرده

نحوه محاسبه افت و سرک خاویار:

افت و سرک خاویار بر اساس بسته بندی که در قوطی های مختلف انجام میگردد بر اساس دستورالعمل خاصی محاسبه و ثبت در دفاتر می گردد. در مرحله تبدیل خاویار خام به حاضر در مراکز فرآوری برای خاویار دان حداکثر تا ۵٪ و برای خاویار فشرده حداکثر تا ۲۵٪ قابل قبول خواهد بود.

- مبنای وزن قوطی خاویار ۲ کیلوگرمی باکش و برگه ۲۶۴ گرم

- وزن قوطی خاویار ۱ کیلوگرمی باکش و برگه ۲۱۰ گرم

- وزن قوطی خاویار ۳۰۰ گرمی باکش و برگه ۶۲ گرم

- وزن قوطی خاویار ۲۰۰ گرمی باکش و برگه ۵۲ گرم

- وزن قوطی خاویار ۱۰۰ گرمی باکش و برگه ۳۲ گرم

هر محموله خاویار حاضر که از مرکز فرآوری به سردخانه استان تحویل می گردد می بایست بر مبنای وزن واقعی صورت پذیرفته و در دفاتر ثبت گردد حضور و تأیید نماینده مالی مدیریت امور ماهیان خاویاری استان در توزین خاویار تحویلی ضروری است.

با اجرای بندهای فوق چنانچه انباردار در پایان سال با کسری مواجه گردد مورد کسری توسط مسئول مالی و رئیس اداره عمل آوری و تولید خاویار مدیریت امور ماهیان خاویاری بررسی و در صورت تشخیص حداکثر تا میزان ۱٪ برای مدت نگهداری خاویار تا شش ماه و به میزان ۱/۵٪ برای نگهداری خاویار به میزان بالاتر از شش ماه قابل قبول خواهد بود.

سهیمیه ها در صنعت خاویار

سهیمیه ایران از کل سهیمیه صادرات دریای خزر (از ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۸)

سال	کل سهیمیه دریای خزر (تن)	سهیمیه ایران (تن)	درصد سهیمیه ایران از کل	میزان تولید (تن)	درصد تولید به سهیمیه	میزان صادرات (تن)	درصد صادرات به سهیمیه
۱۹۹۸	۳۰۷/۸۰۰	۱۴۸/۸۰۰	۴۸	۱۳۲	۸۹	۱۴۲	۹۵/۴
۱۹۹۹	۲۴۲/۱۰۰	۱۱۰/۰۰۰	۴۵	۹۷	۸۸	۸۹	۸۰/۹
۲۰۰۰	۱۹۰/۸۴۰	۹۰/۰۰۰	۴۷	۹۲	۱۰۲	۶۴	۷۱
۲۰۰۱	۱۶۴/۱۱۰	۸۲/۸۱۰	۵۰	۸۸	۱۰۶	۷۱	۸۵/۷
۲۰۰۲	۱۳۸/۸۷۷	۷۴/۳۷۷	۵۳	۶۷	۹۰	۴۶	۶۱/۸
۲۰۰۳	۱۴۳/۶۶۰	۷۸/۷۸۰	۵۵	۵۱	۶۵	۶۷	۸۵
۲۰۰۴	۱۱۳/۵۵۴	۶۶/۵۴۰	۵۸	۲۱	۳۲	۲۴	۳۶
۲۰۰۵	۱۰۵/۵۸۵	۵۹/۹۶۵	۵۷	۱۷/۷	۳۰	۹	۱۵
۲۰۰۶	۴۴/۳۷۰	۴۴/۳۷۰	۱۰۰	۱۴/۷	۳۳	۹/۸	۲۲
۲۰۰۷	۸۹/۷۲۸	۴۳/۲۰۰	۴۸	۱۰	۲۳	۵/۵	۱۲/۷

افزایش میزان صادرات نسبت به تولید در بعضی از سنوات به دلیل عدم انطباق فصل تولید با مصرف و عدم فروش خاویار به قیمت مورد انتظار و عدم رسیدن به موقع خاویار به بازار به دلیل اینکه اوج مصرف در پایان محدوده زمانی معین شده از سوی سایتس بوده که سایتس برای رفع این معضل، ۲ ماه به مهلت مقرر افزوده است که در سال بعد نسبت به فروش سهمیه سال قبل اقدام نماید که این موضوع باعث افزایش صادرات نسبت به سال جاری شده است. در سال ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱ میزان تولید بیشتر از سهمیه بوده که به دلیل ماهیت انتظاری بودن صید می باشد که در طی یک دهه تنها در دو سال رخ داده است. (نمودار شماره ۷)

سهمیه صادرات خاویار کشورهای پیرامون دریای خزر در سال ۲۰۰۸
(ارقام به کیلوگرم)

کشور	بلوگا	آسترا- قره برون	آسترا - چالش	سوروگا	جمع
ایران	۱۰۰۰	۳۷۰۰۰	۱۰۰۰	۳۲۰۰	۴۲۲۰۰
روسیه	۷۰۰	۰	۲۰۰۰۰	۳۵۰۰	۲۴۲۰۰
قزاقستان	۱۷۰۰	۰	۳۰۷۰	۸۵۰۰	۱۳۳۷۰
آذربایجان	۳۰۰	۰	۳۳۶۰	۳۰۰۰	۶۶۶۰
ترکمنستان	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۳۷۰۰	۳۷۰۰	۲۷۴۳۰	۱۸۲۰۰	۸۶۳۳۰

راهکارها، اقدامات و پیشنهادات

دلایل مربوط به پیشنهاد تجمیع فعالیتهای مرتبط با امور تصدی گری شیلاتی

- سهولت در مدیریت امکانات و منابع مالی و انسانی
- اجرای مصوبات و تکالیف قانونی علی الخصوص مفاد آئین نامه اجرائی ماده ۴۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت
- پیوستگی و ارتباط اجزاء مرتبط با بازسازی ذخایر تا صادرات
- نقش بازسازی ذخایر در افزایش و پایداری سهمیه جهانی تجارت
- آماده سازی و بسترسازی مناسب برای واگذاری فعالیت ها به بخش غیردولتی

- اعمال مدیریت یکپارچه و واحد و اتخاذ تصمیمات اصولی و همه جانبه
- رعایت اصل صرفه جویی
- پرهیز و جلوگیری از انجام وظایف موازی
- سهولت در اعمال کنترل‌های داخلی و پاسخگویی به دستگاه‌های نظارتی
- کاهش حجم تصدی‌های سازمان شیلات
- سهولت در ارائه آمار بخش
- بهره برداری بهینه از امکانات و پتانسیل موجود
- انتقال وظایف و عملیات اجرایی موضوع تبصره ۵ ماده واحده قانون تاسیس سازمان شیلات ایران

بستر سازی برای خصوصی سازی

بر اساس بند "ج" سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و تاکید مقام معظم رهبری برای اجرای آن می‌بایست سیاست‌های زیرمدنظر قرار گیرد :

- تغییر نقش دولت از مالکیت و مدیریت مستقیم بنگاه به سیاستگذاری و هدایت و نظارت
- توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد و حمایت از آن جهت رقابت کالاها در بازار بین‌المللی
- آماده سازی بنگاه‌های داخلی جهت مواجهه هوشمندانه با قواعد تجارت جهانی در یک فرآیند تدریجی و هدفمند.
- توسعه سرمایه انسانی ، دانش پایه و تخصص
- تاکید سیاست‌های فوق از یک طرف و طولانی شدن فرآیند عملیات اجرایی ماهیان خاویاری بدلیل ماهیت و محدودیت‌های مقررات دولتی و واگذاری این فعالیت‌ها به بخش غیر دولتی ، را اجتناب ناپذیر می‌سازد. بر اساس بررسی‌های بعمل آمده خصوصی سازی امور ماهیان خاویاری با چالش‌های زیر مواجه است :
- ۱- صید بی رویه ماهیان خاویاری و احتمال به صفر رسیدن صید تجاری آنها تا سال ۱۴۰۰
- ۲- طولانی بودن دوره سرمایه گذاری در زمینه تولید خاویار پرورشی (بین ۵-۸ سال)
- ۳- پایین بودن بنیه مالی تشکل‌های صیادی ماهیان خاویاری
- ۴- تراکم نیروی انسانی

مطالعات اولیه انجام یافته در زمینه خصوصی سازی امور ماهیان خاویاری نشان می‌دهد این فرآیند ضمن دربرداشتن آثار مثبت می‌بایست به درستی مدیریت شود. بگونه ای که متناسب با اصلاح تدریجی ساختار عملیاتی، تشکیلاتی، مالی و نیروی انسانی، برنامه‌هایی برای توانمندسازی بخش غیر دولتی ارائه و با توجه به ماهیت دیربازده بودن این صنعت با پیش بینی مقررات و تسهیلات حمایتی، واگذاری بصورت یکپارچه و در قالب یک شخصیت حقوقی مستقل صورت گیرد.

مصوبات استانی هیات وزیران جهت توسعه صنعت خاویار:

- هیات وزیران در جلسه ۱۳۸۷/۲/۲۶ که در مرکز استان گلستان تشکیل شد موارد ذیل را به تصویب رساند.
- اختصاص مبلغ سه میلیارد (۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال جهت تکمیل و تجهیز ایستگاههای تحقیقاتی شیلات استان گلستان طی سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ توسط موسسه تحقیقات شیلات.
- تهیه و اجرای طرح ویژه حفاظت، تکثیر، پرورش و تولید ماهیان خاویاری استان به نحوی که استحصال خاویار استان تا پایان برنامه چهارم توسعه حداقل به ۱۰ تن در سال افزایش یابد.
- مطالعه، تهیه و اجرای آبزی پروری خلیج گرگان با مشارکت بخش غیر دولتی تا پایان برنامه چهارم توسعه
- ایجاد بزرگترین مرکز پرورش ماهیان خاویاری در استان تا پایان برنامه چهارم توسعه، توسط بخش غیر دولتی با اعطای یارانه سود تسهیلات بانکی و ایجاد زیرساختهای مناسب.

آخرین اقدامات انجام یافته در خصوص تولید خاویار در کشور

- یکی از مهمترین اقداماتی که در خصوص جلوگیری از انقراض نسل فیل ماهی خاویاری (بلوگا) انجام شده است تکثیر این ماهی بوسیله عمل سزارین در اواخر سال ۸۶ بوده است. با انجام عمل سزارین فیل ماهی خاویاری ایران جزو دومین کشور در تکثیر این ماهی است. نسل این ماهی از سال ۶۹ در حال انقراض بود. عمل سزارین این فیل ماهی معادل یک جراحی قلب طول کشید و خاویار آن استحصال شد.
- پس از هشت سال تحقیق در شش ماهه نخست سال ۸۶ موفق به تولید خاویار پرورشی ماهی اوزون برون دریای خزر شده و علاوه بر آن، تولید خاویار به روش تکثیر مصنوعی ماهیان خاویاری نیز با موفقیت انجام شد. همچنین ماهی دو رگه خاویاری نیز تولید گردیده که این ماهی چهار سال زودتر از روال سایر ماهیان خاویاری به سن بلوغ و تولید

خاویار می‌رسد و به جای ۸ تا ۱۰ سال انتظار برای رسیدن به خاویار در عرض چهار سال به خاویار می‌رسیم.

- تا پایان برنامه چهارم ، ۵۰ تن خاویار پرورشی در کشور تولید می‌شود و پژوهشگران ایرانی توانستند با انجام تحقیقات بیولوژی سن باروری ماهیان خاویاری را از ۸-۱۲ سال طبیعی به ۵ تا ۶ سال کاهش دهند و سال گذشته از ماهی ازون برون خاویار پرورشی به دست آورند.

- با توجه اینکه صید غیر مجاز ماهیان خاویاری معادل صید دولتی آن است لکن این موضوع دلیلی بر کوتاهی در حفاظت از دریا نبوده و علت اصلی آن کمبود امکانات و نیروی لازم می باشد که نمی توان حفاظت مناسبی از دریا داشت به طوریکه از ۱۸۰۰ نیروی مورد نیاز برای حفاظت، ۷۰۰ نیرو فعال هستند . دریا باید نیروی حفاظت شبانه روزی داشته باشد اما نیرو در نظر گرفته شده به دلیل کمبود بودجه توسط ارگان های ذیربط تامین نمی شود. اختصاص ۵۰٪ از سهمیه صید ماهیان خاویاری به کشور ایران به جهت کمک به جلوگیری از انقراض نسل این گونه ماهیان و تکثیر و پرورش آنها بوده که دلیل بالاتر بودن سهمیه صید ایران است و در حال حاضر میلیون ها بچه ماهی خاویاری در دریاست و فقط مشکل ، صید غیرمجاز پنج کشور حاشیه خزر است .باتوجه به اینکه در روسیه ۱۲ برابر صید دولتی در قزاقستان هفت برابر صید دولتی در آذربایجان و ترکمنستان چهار برابر صید دولتی، صید غیرمجاز انجام می شود لذا حفاظت یک کشور نمی تواند صد درصد تاثیر گذار باشد .

- آلودگی های زیست محیطی در دریا و رودخانه و برداشت های بی رویه شن و ماسه ، در انقراض نسل این گونه از ماهیان موثر می باشد با توجه به اینکه ضریب بازگشت رهاسازی بچه ماهیان خاویاری سه درصد بوده این موضوع باعث شده که پرورش ماهیان خاویاری در سه سال اخیر در کشور آغاز گردد و در این زمینه با بیش از ۲۰ مورد با ظرفیت بیش از ۲۰۰۰ تن گوشت و حدود ۱۰۰ تن خاویار موافقت اصولی داده شده که از این تعداد در شمال کشور مجتمع های پرورش ماهیان خاویاری با حدود ۳۰ هزار ماهی خاویاری در حال فعالیت هستند و به وزن ۲۰ کیلوگرم هم رسیده اند .

- از ۲۰ مورد موافقت اصولی داده شده چهار مورد در سطح وسیع به بهره برداری رسیده است که تا چهار ، پنج سال آینده خاویار آن استحصال می شود . متقاضیان خارجی نیز برای سرمایه گذاری پرورش ماهیان خاویاری در ایران آمادگی دارند و با شرکت های ایرانی همکاری می کنند . دیر اقدام کردن پرورش ماهیان خاویاری در کشور به علت عدم وجود فناوری تکثیر و پرورش این ماهیان بوده که در یکی دو سال اخیر فناوری ها و اطلاعات آن تکمیل و بخش خصوصی در این زمینه سرمایه گذاری کرده است و تسهیلات مناسبی در اختیار تولید کنندگان داده شده است.

پیشنهادات مربوط به حفظ جایگاه صنعت خاویار ایران

علی ایحال با توجه به مراتب فوق، چنانچه جمهوری اسلامی ایران بخواهد جایگاه فعلی خود را در زمینه صید و تولید و فروش خاویار در جهان حفظ نماید می بایست مراتب ذیل را در اولویت قرار دهد.

۱- ضرورت پرورش ماهیان خاویاری، به علت:

- پایان صید ماهیان خاویاری

- بی نیازی از مولدین وحشی با توجه به کاهش مداوم صید

- افزایش درآمدهای ارزی

- حفظ و پایداری اشتغال و جایگاه ممتاز ایران در بازار جهانی خاویار

۲- وجود مراکز فرآوری - بسته بندی و نگهداری خاویار با بالاترین استانداردهای بین المللی

۳- استفاده چند جانبه از امکانات و استعدادهای موجود در منطقه شامل اراضی مناسب صید گاهها بکارگیری صیادان و

عوامل تولید در امر پرورش، حفظ ذخایر دریایی از طریق کاهش فشار صید

۴- اهتمام برای توانمندسازی بخش غیردولتی و واگذاری تدریجی فعالیتها

۵- بومی سازی تجارب سایر کشورها و انتقال تکنولوژی نوین

۶- جذب سرمایه گذاران داخلی و خارجی در راستای توسعه صنعت خاویار و صنایع جانبی آن

۷- تدوین برنامه جامع با نظر کارشناسان و صاحب نظران و با همکاری انستیتو تحقیقات بین المللی ماهیان خاویاری

۸- تشکیل شرکت خاویار ایران بمنظور ساماندهی و تمرکز امور مرتبط به صنعت خاویار

نتایج و تحلیل

خاویار در طی سالهای اخیر از یک محصول انحصاری برای کشورهای حاشیه دریای خزر (با ویژگی های طبیعی) خارج شده و با تولید خاویار پرورشی، عرضه این محصول حالتی رقابتی به خود گرفته است. با مطالعه صنعت خاویار ایران با مسائل و مشکلات گسترده ای در این صنعت مواجه خواهیم شد که از جمله آن: قاچاق خاویار- انقراض نسل ماهیان خاویاری وحشی - رشد صنعت ماهیان پرورشی خاویار در جهان - سرمایه گذاری و بازار یابی - استفاده از تکنولوژی های مدرن در تولید و عرضه خاویار - مزیت اقتصادی تولید - حفاظت از ماهیان خاویاری و... می باشد که در این میان جهت حفظ، توسعه و تداوم صنعت خاویار اقدامات گوناگونی در کشور ما انجام شده است که مهمترین آن برنامه راهبردی تدوین شده در سال ۱۳۸۷ می باشد. این برنامه با توجه به ارزیابی وضع موجود، توانمندی ها و همچنین بمنظور بهره برداری و توسعه پایدار از ذخایر ماهیان خاویاری، در قالب ۳ طرح محوری: ۱- مدیریت و بهره برداری از ذخایر دریا ۲- باز سازی و احیاء ذخایر ۳- توسعه آبی پروری، ارائه گردیده است. طبق آمار و واقعیت ها، در صورت تداوم وضع موجود بهره برداری، میزان صید ماهیان خاویاری بالغ و تولید خاویار ایران در سال ۱۴۰۰ به صفر خواهد رسید ولی در صورت اجرای کامل، هماهنگ و جامع برنامه راهبردی اجرایی و تحقیقاتی پیشنهادی (از سال ۱۳۸۷) می توان سرعت روند نزولی ذخایر را کند نمود و در صورت تولید بچه ماهیان خاویاری پیشنهادی و حفظ و حراست آنها در دریا و انجام تحقیقات کاربردی می توان به تولید ۲۰۶/۴ تن خاویار در سال ۱۴۱۰ رسید. علاوه بر تولید خاویار از دریای خزر، از سال ۱۴۰۰ می توان سالانه ۳۰۰۰ تن گوشت و ۶۰ تن خاویار پرورشی تولید نمود. کل اعتبار پیشنهادی مورد نیاز برای اجرای برنامه راهبردی طی ۱۴ سال (۱۳۸۷-۱۴۰۰) مبلغ ۲۴۸۳/۶۸ میلیارد ریال می باشد که در صورت تخصیص بموقع و اجرای هماهنگ تمام برنامه های پیشنهادی ضمن جلوگیری از انقراض ماهیان خاویاری علاوه بر تضمین شغل ۶۰۰۰ نفر شاغلین زیر بخش و ایجاد ۱۴۸۰ شغل جدید سالانه ۲۶۶ تن خاویار به ارزش ۴۹۵۷ میلیارد ریال تولید می گردد. از آنجا که میزان تقاضای جهانی هم اکنون ۴۰۰ تن در سال می باشد لذا در صورت اجرای موفق برنامه راهبردی سهم تولید کشور از کل تقاضای جهانی حداکثر ۳۰ درصد می گردد. به نظر می رسد علاوه بر موارد ارائه شده در برنامه راهبردی، در مورد نحوه همکاری کشورهای حاشیه دریای خزر در خصوص چگونگی بهره برداری و حفاظت از ماهیان خاویاری نیز می بایست اقداماتی صورت پذیرد تا دستیابی به اهداف برنامه بهتر و سریعتر میسر گردد.